

Súčasná situácia v oblasti migrácie

Current situation in the field of migration

Ivana LENNEROVÁ – Karol TRNOVSKÝ

Abstrakt

Rovnako, ako vývoj migrácie nebol jednoliaty, samotný koncept migračného procesu nie je tak jednoducho kategorizovaný len do jednej vednej disciplíny. Na migráciu ako celok je potrebné nazerať z viacerých hľadísk široko spektrálnou optikou viacerých vedných disciplín a nie len z časti jednou z nich. Výskum migrácie je multidisciplinárny, mnohé štúdie zvolia spomedzi metodologických a teoretických ponúk sociológie, histórie, demografie, politickej ekonómie a politickej vedy. Príspevok je zameraný na Slovenskú republiku a migračné toky smerujúce z nej. Pozornosť sme upriamili na javy, ktoré boli motivačným faktorom pre cezhraničný pohyb od vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie.

klúčové slová: migrácia, migračná kríza, odliv pracovnej sily

Abstract

Just as the development of migration has not been uniform, the very concept of the migration process is not so easily categorized into just one scientific discipline. Migration as a whole needs to be viewed from several perspectives through the broad spectral optics of several scientific disciplines and not only in part by one of them. Research on migration is multidisciplinary, with many studies choosing from the methodological and theoretical offerings of sociology, history, demography, political economy and political science. The paper focuses on the Slovak Republic and migration flows from it. We drew attention to the phenomena that have been a motivating factor for cross-border movement since the accession of the Slovak Republic to the European Union.

keywords: migration, migration crisis, labor outflow

Jel clasification: J61, K37

Úvod

Migrácia je jav, ktorý sa prejavuje rôznymi spôsobmi a má rozličné príčiny. Je to presun jednotlivcov alebo skupín ľudí z jedného geografického miesta na iné. Ľudia opúšťajú dočasne alebo na trvalo krajinu, v ktorej sa narodili a usídľujú sa v novej hostiteľskej krajine. Vďaka novým technológiám, doprave a internetu v súčasnosti nadobúda migrácia oveľa väčšie rozmery než v minulosti. V súčasnosti sme svedkami vysokého nárastu migrantov smerujúcich do Európy, ktorý sa zvykne označovať ako Európska migračná kríza. Ľudia utekajú z krajín kde je vojna, alebo kde im hrozí prenasledovanie. Je to však len jedna z mnohých foriem

migrácie a zároveň platí, že aj tento prejav migrácie je vnútorne rozmanitý, do Európy migrujú rôzni ľudia a z rôznych dôvodov.

Súčasnosť sa zvykne označovať aj ako éra mobility. Migrácia je naozaj v súčasnosti z hľadiska histórie ľudstva najintenzívnejšia a je prítomná v každej oblasti nášho života. Migrácia má pre súčasnú spoločnosť mnoho pozitív, umožňuje ekonomický rozvoj, šírenie poznatkov a inovácií. Za jej odvrátenú tvár je naopak považovaná masová migrácia ľudí z menej rozvinutých krajín do krajín, ktoré sú ekonomicky rozvinutejšie a ktoré garantujú svojim občanom vyššiu kvalitu života. Štáty sa teda snažia migráciu regulovať rozličnými spôsobmi s cieľom využiť jej pozitíva a naopak zabrániť jej negatívnym dopadom, akým je nekontrolovateľnosť migrácie, ktorá následne môže komplikovať aj začleňovanie migrantov v novej krajine.

1 Vplyv svetovej migrácie na Slovensko

Slovenskú republiku v prípade migrovania pracovných síl možno považovať za jednu z prevažne emigračných štátov. V roku 2017 štúdia IFP na základe informácií z registra zdravotných poisťovní hovorila o informácii že na území Slovenskej republiky žije o 300 tisíc menej ľudí ako v roku 2000 a tieto čísla majú tendenciu stále klesať.¹

Rovnako vysoké údaje vykazuje štúdia OECD čo ukazuje že až necelých 10% slovenskej populácie nežije na území Slovenskej republiky.²

V akom skutočnom množstve sa však odlieva pracovná sila? Z údajov ktoré poskytujú slovenské inštitúcie je j presné vyčíslenie nie je úplne možné. V snahe vyčíslieť toto sa nám ako prvé naskytne porovnanie migračných tokov vykázaných podľa trvalého pobytu prisťahovaných a vystahovaných ktoré poskytuje ŠÚ SR. Z migračného salda môžeme zistiť že SR vykazuje dlhodobu pozitívny počet prisťahovaných a pomerne nízky počet vystahovaných. Čo však nemusí byť úplne pravdou. Podľa zákona 253/1998 o sťahovaní §6 ods.2 je *„Občan je pri ohlásení skončenia trvalého pobytu povinný vyplniť a podpísať odhlasovací lístok z trvalého pobytu, ktorého vzor určí ministerstvo. Občan, ktorý nebude žiadať o vydanie občianskeho preukazu, je zároveň povinný tejto ohlasovni odovzdať občiansky preukaz.“* Túto povinnosť si však podľa odhadov splní 5 až 10 % sťahujúcich. Preto možno tvrdiť že práve táto štatistika nevytvára veľmi nepresný ale skôr podhodnocujúci obraz odlivu

¹ HALUŠ, M. a kol. *Odliv mozgov po slovensky*. Inštitút finančnej politiky, Komentár 2017/1. (26.4.2020) dostupné na <https://www.mfsr.sk/sk/media/komentare-ifp-uhp/odliv-mozgov-po-slovensky-januar-2017.html>

² OECD *Economic Surveys: Slovak Republic 2019* (25.4.2020) dostupné na https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-slovak-republic-2019_eco_surveys-svk-2019-en#page53

Vedecký časopis FINANČNÉ TRHY, Bratislava, Derivat 2019, ISSN 1336-5711, 2/2019

obyvateľstva zo Slovenskej republiky.³ Ak by sme tvrdenie že sa zo svojho trvalého pobytu skutočne odhlasuje takýto nízky počet ľudí. Týmto spôsobom, čísla slovenských migrantov zo začiatku tejto kapitoly dávali väčší zmysel a odhadom by sme počítali 10 či až 20 násobne vyšším číslom vystáňovaných. Ak k týmto číslam pridáme fakt že Slovensko je podľa výročnej správy EÚ za rok 2018 jednou z krajín EÚ-28 s najnižšou úrovňou návratnosti štátnych príslušníkov (33%). Vytvára podľa nášho názoru dostatočne vysokú úroveň hrozby negatívnych faktorov ktoré by nemali byť brané na ľahkú váhu. Ďaleko presnejší no stále limitovaný obraz emigrácie za prácou zo SR ukazuje ŠÚ SR v časti zamestnanosť pracovných síl údajmi výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) ktoré je zostavované kvartálne. Tieto sú však poskytované iba ohľadom krátkodobej migrácie obyvateľstva Slovenskej republiky za prácou t.j. krátkodobej migrácie do 1 roka.⁴

Tabuľka č. 1: Migračné saldo po vstupe do EÚ, 2004 až do roku 2018

Rok	<i>Pristáňovaný na trvalý pobyt v SR</i>	<i>Vystáňovaný z trvalého pobytu v SR</i>	<i>Migračné saldo</i>
2004	4460	1586	2874
2005	5276	1879	3397
2006	5589	1735	3854
2007	18624	1831	6793
2008	8765	1705	7060
2009	6346	1705	4641
2010	5272	1979	3293
2011	4829	1889	2940
2012	5419	1863	3556
2013	5149	2003	3146
2014	5357	2770	2587
2015	6997	3644	3353
2016	7686	3870	3816
2017	7188	3801	3387
2018	7253	3298	3955

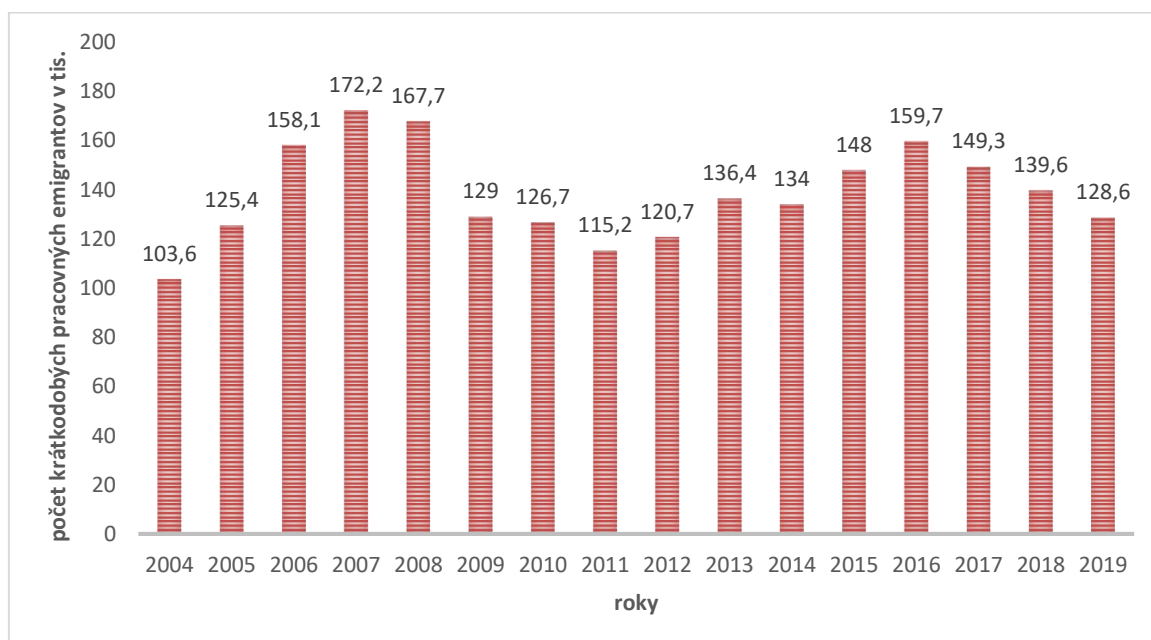
Zdroj ŠÚ SR

³ DIVINSKÝ B. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike vývojové trendy od roku 2000*. Bratislava: Výskumné centrum SFPA. 2007.

⁴ pozn. sú zahrnutí aj pracujúci v zahraničí dlhšie ako 1 rok., pokiaľ spĺňajú podmienku na zaradenie do zisťovania, t.j. sú členmi zisťovanej domácnosti a podieľajú sa na jej hospodárení. Osoby dlhodobo pracujúce v zahraničí sú však väčšinou už samostatné domácnosti a ak prichádzajú iba na návštevu a netvorí na Slovensku hospodáriacu domácnosť, nie sú predmetom zisťovania.

Čo však dokáže ukázať sú jednotlivé migračné trendy od vstupu na Európsky trh práce. Podľa dostupných údajov značný nárast emigrácie bol zaznamenaný po vstupe SR do Európskej Únie ktorý vrcholil v roku 2007 kedy do zahraničia migrovalo až 172 tisíc osôb.⁵ Naopak môžeme vidieť ako kríza z roku 2008 vyvolala značný pokles ktorý trval štyri roky. V roku 2012 sme mohli prvý mierny nárast, ktorý vrcholil v roku 2016 s počtom migrantov 159,7 tisíc. Nikdy sa však už nevyrovnal výške pracovníkov pracujúcich v zahraničí v predkrízovom období. Ďalšiu fázu poklesu zaznamenala migrácia do zahraničia v roku 2017, čo môžeme predpokladať že hlavným zavinením boli obavy z Brexit-u. Klesajúci trend migrácie za prácou pokračuje až do dnes.

Graf č. 1: Migrácia zo SR od roku 2004 - 2018, 2019 predikcia v tis. zostavená z celoročných hodnôt⁶



Zdroj VZPS

2 Dôvody migrácie zo Slovenska

Podľa zistení VZPS hlavnými emigračnými krajinami pre krátkodobých migrantoch Slovenskej republiky sú Rakúsko, Nemecko, Veľká Británia a Severné Írsko a Česká republika. Na týchto krajinách si pre Slovenskú republiku dokážeme vysvetliť hlavné motivačné faktory migrácie pre slovenských pracovníkov. Z hľadiska ekonomických faktorov jeden z hlavných

⁵ OECD *Economic Surveys: Slovak Republic 2019* (25.4.2020) dostupné na https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-slovak-republic-2019_eco_surveys-svk-2019-en#page53

⁶ Číslo z roku 2019 je zostavené z priemeru 4 kvartálov, nie z celoročnej hodnoty, možnosť mienej odchýlky. Vedecký časopis FINANČNÉ TRHY, Bratislava, Derivat 2019, ISSN 1336-5711, 2/2019

ekonomických „pull“ faktorov migrácie, ktoré si vieme vysvetliť, je rozhodne vidina lepšieho finančného ohodnotenia a to hlavne v nemecky hovoriacich krajinách. Z neekonomických faktorov, je dôležité si spomenúť kultúrnu blízkosť s Českou republikou. Zároveň sa nám potvrdil jeden zo základných zákonov migrácie podľa geografa Ravensteina, ktorý tvrdí že migranti migrujú najmä na krátke vzdialenosti do blízkych krajín. Po vstupe do EÚ migračný odliv smeroval hlavne do susedného Česka ako jeden z hlavných faktorov pre takúto migráciu môžeme považovať kultúrnu podobnosť, no to pravdepodobne nie je jediným dôvodom. Druhým dôvodom tejto prvej vysokej migrácie môže byť prístup na trh práce týchto štátov. Pred vstupom do Európskej Únie sa pri zamestnávaní medzi Českou a Slovenskou republikou bola kľúčová hlavne Zmluva medzi Slovenskou a Českou republikou o vzájomnom zamestnávaní ktorá zabezpečovala prístup slovenských pracovníkov na český trh práce. Staré členské štáty EÚ-15⁷ Zaviedli po vstupe nových členských štátov tzv. prechodné obdobie. Toto obdobie trvalo 7 rokov od roku 2004 do roku 2011 a bolo rozdelené na tri etapy.⁸ Jednalo sa o obdobie kedy si „staré“ členské štáty mohli uplatňovať reštrikcie na vlastný trh práce voči novo vstupujúcim krajinám A-8.⁹ Veľká Británia si toto právo neuplatňovala čo môžeme vidieť na počiatkoch skoku od roku 2004 do 2007 na počte migrantov do Veľkej Británie. Za stúpanie Nemecka a neskôršie prerastenie Česka Rakúskom ako prioritnou krajinou pre pracovné migračné toky SR, môžeme považovať následok skončenia prechodného obdobia v roku 2011. Od roku 2011 počet migrantov v Nemecku stúpol o viac ako 20 tisíc, podobný fenomén rýchlejšieho stúpania môžeme pozorovať aj u susedného Rakúska kde počet migrantov vzrástol o viac ako 25 tisíc. Zvýšenie migračných tokov do Rakúska a znižovanie migrácie z pôvodnej krajiny z najvyššou migráciou Česka, môžeme to dať za vinu práve ekonomickej rozvahe jednotlivca podľa mikroekonomickej neoklasickej teórie ktorý hľadá lepšie príležitosti mzdové - pre seba, ktoré sa potom zhodnotia aj v krajine pôvodu v podobe remitencií.

Slovenská republika má nižšiu strednú dĺžku života ako je priemerná stredná dĺžka života v EÚ a to približne 77 rokov.¹⁰ To však neznamená že nie je súčasťou trendu starnutia. Podľa štúdie IFP a na základe správy Európskej komisie bude Slovensko tretou najrýchlejšie

⁷ Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Portugalsko, Španielsko, Švédsko, Veľká Británia.

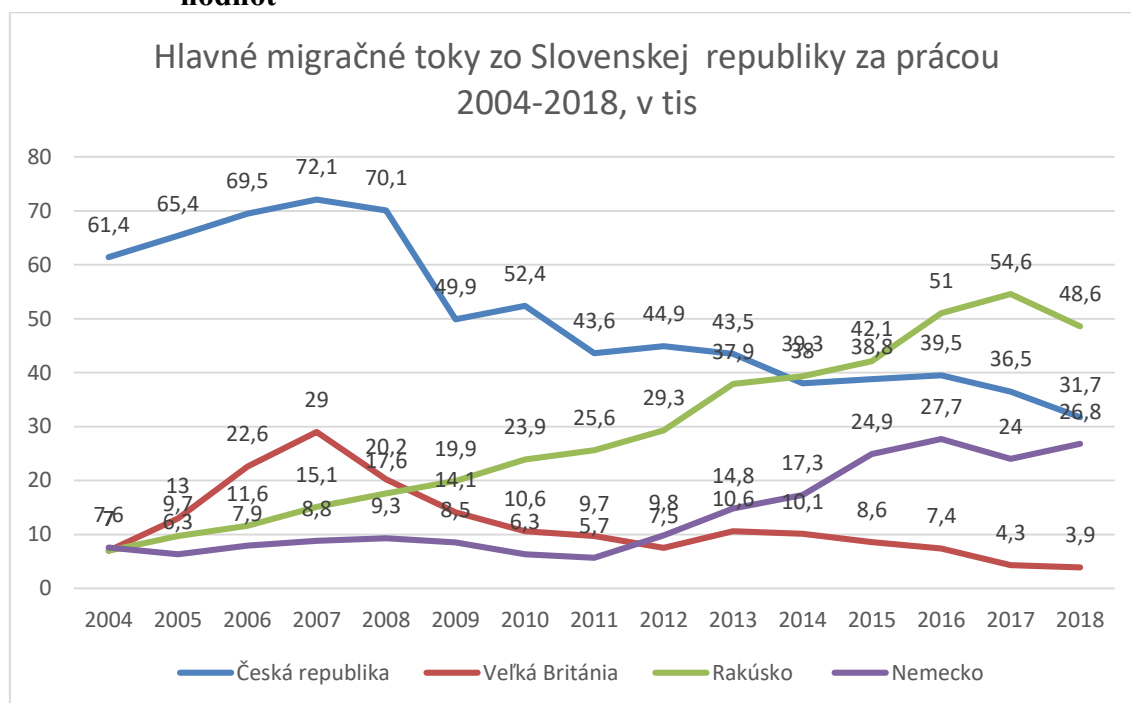
⁸ Pozn. rozdelenie na tri etapy bolo rozdelené na 2+3+2 roky, v ktorom sa po jednotlivých obdobiach krajiny EÚ-15 mohli rozhodnúť sprístupniť svoj trh práce.

⁹ Cyprus, Česko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Poľsko, Slovensko a Slovinsko

¹⁰ Eurostat 10.5 2020 dostupné na https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_mlexpec&lang=en

starnúcou krajinou v Európskej únii.¹¹ Podobný starnúci trend predpokladá aj Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060 ktorá predpokladá rýchle starnutie a približovanie sa Slovenska k starnúcim „starým“ krajinám EÚ. Zároveň vytvára predpoklad toho že SR bude potrebovať budúcnosti využiť migrantov ako náhradu za nízky prirodzený prírastok obyvateľstva a to hlavne migrantov z tretích krajín.¹² Čo sa týka vekovej štruktúry migrantov SR je dlhodobým trendom pre krátkodobých migrantov migrácia najmä mladých osôb medzi 25 až 34 rokom a 35 až 44 rokom ich života, v tomto roku však mierne prevažoval trend migrácie u 25 až 34 ročných.

Graf č. 2: Migračné pohyby zo Slovenska 2004 až 2018 v tis. zostavené z celoročných hodnôt



Zdroj VZPS

Čo sa týka štruktúry krátkodobých migrantov prevažná časť 83%. tvoria osoby so stredoškolským vzdelaním. Za posledné roky môžeme pozorovať, hlavne nárast osôb s stredoškolským- maturitným vzdelaním. Podiel vysokoškolsky vzdelaných osôb predstavoval zhruba 10 až 14 %. Tu však treba podotknúť že tento graf nie je úplne ideálny na vykreslenie objemu odlivu vysokokvalifikovaných pracovných síl. Nepočíta s faktom výrazného počtu

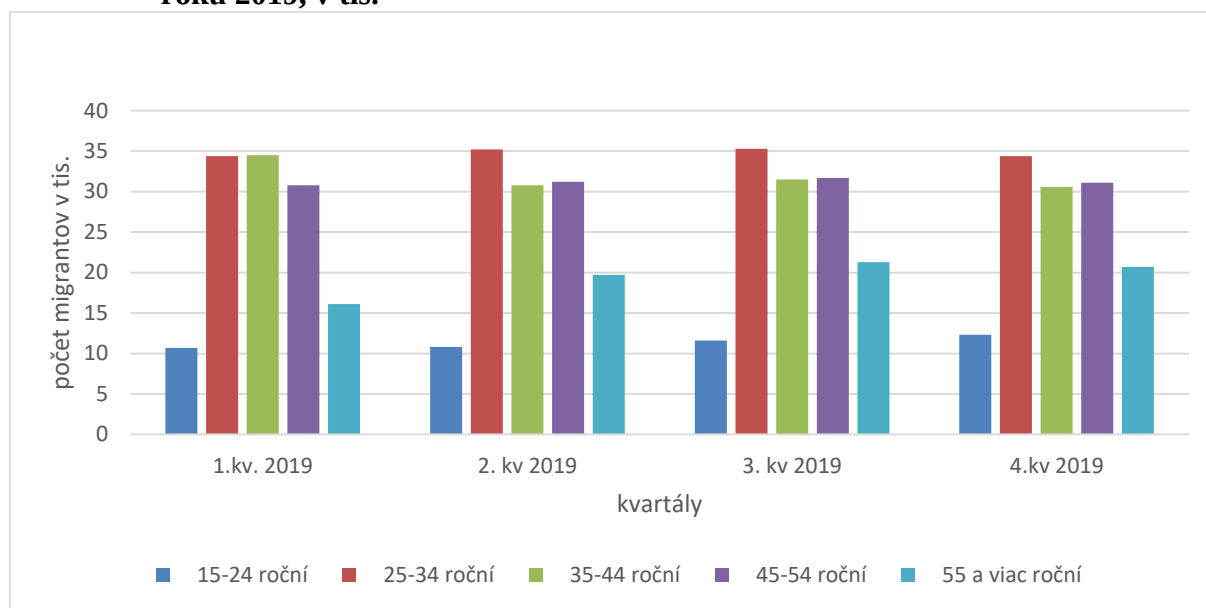
¹¹ FODOR J. a kol. *Šedivíme pomalšie*. Inštitút finančnej politiky, Komentár 2017/1. (1.5.2020) dostupné na <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/seminare-prezentacie/prezentacie/19-sedivime-pomalšie.html>

¹² INFOSTAT. *Prognóza populačného vývoja do roku 2060* (4.5.2020) http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognóza_2060.pdf
Vedecký časopis FINANČNÉ TRHY, Bratislava, Derivat 2019, ISSN 1336-5711, 2/2019

vysokoškolských študentov študujúcich v zahraničí, čo podľa Eurostatu, spoločne po sčítaní všetkých úrovní štúdia bolo viac ako 20 tisíc študentov.¹³

Zároveň nezarátava fakt že budovanie kariéry na vysokej úrovni trvá často viac ako jeden rok a takéto osoby taktiež nie sú súčasťou tejto štatistiky.

Graf č. 3: Prognóza vekovej štruktúry pracovných migrantov zo Slovenska na kvartály roku 2019, v tis.



Zdroj VZPS

Záver

Samotná migrácia v užšom vymedzení ako pracovná migrácia so sebou prináša značné pozitíva aj negatíva ako pre cieľové aj zdrojové krajiny. Pre zdrojové krajiny značný odliv pracovných síl prináša prevažne negatívne javy na ktorých vyrovnávacom protipóle sú pozitívne javy z ktorých najpodstatnejšie sú remitencie.

Možno konštatovať že si vláda Slovenskej republiky uvedomuje že migrácia má potenciál riešiť problém s pracovnými miestami ktoré domáca pracovná sila nedokáže zaplniť. Na čo však neexistuje ešte strategický dokument je na odliv slovenských študentov. Ktorí tvoria budúcu kvalifikovanú pracovnú silu, ktorú by sme si mali snažiť udržať.

Použitá literatúra:

[1] DIVINSKÝ B. 2000. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike vývojové trendy od roku 2000*. Bratislava: Výskumné centrum SFPA. 2007.

¹³ Eurostat (11.5.2020) dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/data/database>
Vedecký časopis FINANČNÉ TRHY, Bratislava, Derivat 2019, ISSN 1336-5711, 2/2019

[2] EUROSTAT. 2018 dostupné na https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_mlexpec&lang=en

[3] Eurostat. 2017. dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/data/database>

[4] FODOR J. a kol. *Šedivíme pomalšie*. Inštitút finančnej politiky, Komentár 2017/1. dostupné na <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/seminare-prezentacie/prezentacie/19-sedivime-pomalsie.html>

[5] INFOSTAT. *Pronóza populačného vývoja do roku 2060*. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognóza2060.pdf>

[6] HALUŠ, M. a kol. *Odliv mozgov po slovensky*. Inštitút finančnej politiky, Komentár 2017/1. dostupné na <https://www.mfsr.sk/sk/media/komentare-ifp-uhp/odliv-mozgov-po-slovensky-januar-2017.html>

[7] LENNEROVÁ, Ivana. Migrácia a jej dopady na trh práce prijímajúcej krajiny. In *Súčasný pohľad na otázky inflácie/deflácie a ochrany práv duševného vlastníctva : zborník vedeckých statí*. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2018]. ISBN 978-80-225-4555-6, s. 72-78 CD-ROM. VEGA 1/0014/16.

[8] NOVÁK, Marcel - TOMA, Ján - TRNOVSKÝ, Karol. Determinants of Intra-European Union International Migration. - Registrovaný: Scopus. In *Interdisciplinary Global Studies : The International Journal*. - Champaign : Common Ground Publishing. ISSN 2324-755X, 2018, vol. 13, no. 2., pp. 1-16. VEGA 1/0393/16, VEGA 1/0975/15.

[9] OECD *Economic Surveys: Slovak Republic 2019* (25.4.2020) dostupné na https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-slovak-republic-2019_eco_surveys-svk-2019-en#page53

[10] TRNOVSKÝ, Karol - TOMA, Ján. Komparácia determinantov migrácie v krajinách EÚ. In *Komparácia ekonomických systémov : problémy a výzvy : zborník vedeckých statí*. - Bratislava : Katedra ekonomickej teórie NHF EU, 2016. ISBN 978-80-225-4309-5, s. [115-123] CD-ROM. I-16-102-00, VEGA 1/0393/16.

Kontaktné údaje:

Ing. Ivana LENNEROVÁ, PhD.
Katedra ekonomickej teórie
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1 852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
ivana.lennerova@euba.sk

Ing. Karol TRNOVSKÝ, PhD.
Katedra ekonomickej teórie
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1 852 35 Bratislava 5
Slovenska republika
karol.trnovsky@euba.sk